

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

УДК 371.134

В. В. БОРИСОВ

ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Показано, що в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору очевидним є запит на широкий професіоналізм вчителя, здатного працювати в різних освітніх системах. Обґрунтовано, що основним механізмом удосконалення системи підготовки майбутніх учителів технологій є активізація навчальної діяльності суб'єкта професійної підготовки, формування у нього прагнення до самостійного вибору мети, вміння брати відповідальність вищих навчальних закладів за особистісний вибір та його наслідки. Наведено погляди науковців і педагогів на розвиток факультетів, які ведуть підготовку учителів технологій.

Ключові слова: учитель технологій, професіоналізм, педагогічний процес.

В. В. БОРИСОВ

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИЙ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕЕВРОПЕЙСКОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Показано, что в условиях формирования общеевропейского образовательного пространства очевидно запрос на широкий профессионализм учителя, способного работать в различных образовательных системах. Обосновано, что основным механизмом совершенствования системы подготовки будущих учителей технологий является активизация учебной деятельности субъекта профессиональной подготовки, формирование у него стремление к самостоятельному выбору цели, умение брать ответственность вузова за личностный выбор и его последствия. Приведены взгляды исследователей и педагогов на развитие факультетов, ведущих подготовку учителей технологий.

Ключевые слова: учитель технологии, профессионализм, педагогический процесс.

V. BORYSOV

TRAINING TEACHERS OF TECHNOLOGY IN THE CONTEXT OF FORMATION OF EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

In the context of the formation of European educational space there is obviously a demand for a professional teacher, capable of working in different educational systems. The article substantiates that the primary mechanism for improving the system of training of future teachers of technology is the activation of educational activity of the subject of training, the formation of his desire for self-selection of targets, the ability to take responsibility for personal choice and its consequences. Views on the development of faculties, leading teacher training technologies are presented.

Keywords: teacher of technology, professionalism, pedagogical process.

Зміни у нинішньому світі, на ринку праці, в економіці, політиці, соціальній сфері, національних відносинах, культурі і навіть в міжособистісних стосунках, які виникають

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

завдяки глобалізації і демографічним змінам, змушують здобувати такі знання і вміння, що попередні покоління не потребували на такому рівні, як зараз.

Неможливо здійснювати навчальний процес без активності осіб, котрі навчаються. Процес навчання ефективний тоді, коли особа, яка навчається, бере за це відповідальність на себе.

Перед школою постає виклик створити такі умови, коли учні можуть виявляти активність під час навчального процесу, яка забезпечить здобуття знань і вмінь, нових компетенцій із задоволенням. Активність учнів у різних сферах діяльності, зокрема навчальній, спричиняє підвищення ефективності цього процесу. Наприклад, активність під час процесу вирішення того, чого і як ми будемо навчати, суттєво впливає на рівень уваги, зосередження і зацікавлення. Важливим елементом роботи школи є підтримка учнів у прийнятих ними самостійно ініціативах, які впливатимуть на їхній розвиток (інтелектуальний, емоційно-суспільний, фізичний тощо).

Одна з основних умов правильного процесу навчання є відчуття безпеки і сприйняття того, що відбувається навколо нас. Інтелектуальна активність нероздільно поєднується із психічним (також і матеріальним) станом, тому навчальним закладам, котрі займаються інтелектуальною діяльністю, важливо дбати про клімат, в якому ця активність відбувається. Звідси вимога, щоб школи дбали про дотримання суспільних норм, а це означає також необхідність формувати позитивне ставлення до цінностей і норм демократичного суспільства.

Пізнання правил і розуміння їх значення для функціонування шкільної спільноти та суспільства – елементом розвитку, а усвідомлення важливості дотримання правил є вирішальним чинником успішності групи. Водночас важливо вчитись поважати інших, формувати діалогічний підхід, в основі якого лежить не тільки вміння висловлювати свої аргументи, а й вміння вислухати та прислухатись до аргументів іншої особи. Ця вимога важлива для розвитку громадянського суспільства.

На успішність сучасних соціумів впливає передусім здатність співпрацювати. Школа – це одне з найважливіших місць, де можна навчитися співпрацювати. Учні та вчителі мають бути при звичаєні до роботи у групах: використовувати інформацію, планувати, розуміти різні погляди. Значення такої роботи школи підкреслює вимога, яка говорить про необхідність співпрацювати під час планування та реалізації освітніх процесів. Необхідно боротися з ізоляцією вчителів: навчання учнів – це спільне завдання, навчання відбувається завдяки взаємодії з іншими, це суспільна діяльність. Професійність вчителя не може далі визначатись як індивідуальний комплекс компетентностей, бо здатність та готовність навчатися від інших та навчання інших є, мабуть, найважливішою складовою роботи вчителя.

Аналізуючи різноманітні підходи до інновацій та вимірювання глибини освітніх реформ, М. Фуллана, розширюючи визначення поняття «моральна мета освіти», стверджує: «Моральна мета полягає в тому, щоб змінити життя учнів, незважаючи на підґрунтя, і допомогти виховати громадян, які зможуть жити і продуктивно працювати у суспільстві, яке стає все динамічнішим і складнішим». Він не перший, хто обстоює цю позицію. Але заслуговує на увагу його розуміння того, «що вчителі, здійснюючи це, потрапляють у вир постійних інновацій та змін. Іншими словами, вони зайняті постійним поліпшенням, а здійснювати це у світі, який постійно змінюється, означає давати собі раду із силами змін і управляти ними на постійній основі» [4].

У результаті масштабних досліджень учені та практики роблять висновок, що у сучасному світі важлива здатність креативно співпрацювати і самоорганізовуватись та давати собі раду із силами змін.

Сьогодні недостатньо реагувати на зміни. Світ змінюється настільки швидко і невпинно, що зміни стають постійними супутниками індивіда і спільнот. Суспільство сподівається, що громадяни як індивідуально, так і колективно у контексті полікультурних глобальних змін повинні будуть здатними упродовж всього життя здійснювати зміни із збереженням власної індивідуальності не розчиняючись у віртуальному світі.

Нам необхідно дати відповідь на питання: «А чи підготовлений український учитель технологій до креативної співпраці і самоорганізації та здійснення змін?». Будемо відверті, вищі навчальні заклади сьогодні на жаль «обдаровують дипломами студентів без праці».

Теоретик смерті модерну та основоположник нової метафізичної теорії Ж. Бодріяр пише: «Ця ситуація лише виглядає новою. Вона нова для тих, хто ще гадає, що в університеті

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

готується реальний процес праці, і вкладає в це свій життєвий досвід, свої нерви, сенс свого існування. Обмін знаками (знаннями, культурою) в університеті, між тими, хто навчає, та тими, кого навчають, з певного часу вже тільки таємна змова, що супроводжується гіркотою байдужості (індиферентністю знаків, що тягне за собою охолодження в суспільних і людських відносинах), тільки симулякр, що супроводжується психодрамою (з ганебною потребою в теплі, в присутності, з едиповим обміном, з педагогічним інцестом, який прагне зайняти місце втраченого обміну праці та знань). У цьому значенні Університет залишається місцем безнадійної ініціації, прилучення до порожньої форми вартості, і той, хто живе в ньому протягом кількох років, знайомий з цією дивною працею, із справжньою безнадійністю непраці і незнання [2, с. 219–220].

У моделі випускника-професіонала інноваційного університету XXI ст. вчені визначають три складові: 1) високі особистісні якості, порядність; 2) високий професіоналізм, спроможність швидко адаптуватися у новій предметній галузі; 3) висока загальнокультурна підготовка. Освіта учителів технологій надалі має репутацію найбільшої проблеми та найліпшого виходу у системі освіти.

Мета статті – обґрунтувати механізм удосконалення системи підготовки майбутніх учителів технологій.

Нині необхідно визнати низьку якість підготовки учителів технологій у ВНЗ України і закликати до загального підвищення кваліфікації. Ми повинні ретельно проаналізувати проблему і визначити, що можемо зробити, аби перетворити неперервне навчання учителів упродовж усього життя на реальність.

Не варто покладати великих сподівань на дослідження, що присвячені формуванню позитивного іміджу учителя технологій і пропонують швидке і традиційне вирішення проблеми шляхом контролю особистісного розвитку майбутнього учителя без урахування компонентів інноваційної культури та моральних складових. Ось, наприклад, В. Бондаренко, досліджуючи теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього учителя технологій, припускається методологічних помилок при визначенні аспектів професійного становлення. У нього в дослідженні виникає ситуація, коли імідж тлумачиться і як «образ», і «як емоційно забарвлений психічний образ, який склався в масовій свідомості й має риси стереотипу». Він зауважує: «Імідж учителя технології – це явище інтегральне та цілісне. Аналіз структури іміджу порушує питання про більшу або меншу значущість тих чи тих компонентів. Виділити більш потрібні елементи неможливо, оскільки професійний імідж – це цілісне явище, де відсутність будь-яких компонентів структури може призвести до руйнування цілісного образу. Але можна назвати ті елементи, що допомагають створити позитивний імідж за менш короткий термін та більш ефективно. Якщо йдеться про вчителя технології, який працює з учнями середньої та старшої школи, – це, на нашу думку, перше враження про вчителя, щирість учителя та його ентузіазм і зацікавленість своєю професією» [3, с. 60].

Далі дослідник намагається уточнити поняття «імідж майбутнього учителя технологій і наводить наступне визначення: «Імідж майбутнього вчителя технологій складається із декількох взаємопов'язаних, взаємозумовлених компонентів, серед яких: «Я – особистість й професіонал»; габітарний імідж; професійна спрямованість; предметно-технологічна компетентність; мовленнєва та комунікативна поведінка; іміджева компетентність; творчий потенціал» [3, с. 79]. На його думку, такі визначення дають можливість організувати належно виховну роботу на факультеті, ВНЗ де навчаються майбутні учителі технологій.

Зазначимо, що автор припускається методологічних прорахунків, намагаючись розглядати імідж учителя технологій то з позиції системного підходу, з позиції діяльнісного підходу на засадах принципу цілісності. Цей принцип застосовується для пояснення таких властивостей об'єктів, як збереження їх ідентичності при варіації часткових характеристик в дуже широких межах (наприклад, збереження ідентичності особистості протягом її розвитку); набуття якісно нових властивостей у процесі взаємодії. Дослідник відкидає положення про те, що система формує і відтворює адаптивні взаємовідносини з навколишнім середовищем, які забезпечують її розвиток, тобто збереження, відтворення, видозміни. І, на жаль, це орієнтує на зовнішні зміни і не зачіпає питання цінностей, моральної мети, відповідальності за власні дії з позиції професіонала.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Ми підтримуємо позицію Ж. Бодріяра, який в зв'язку з цим зауважує, що помилитися з вибором стратегії – це серйозно. Всі ті рухи, які роблять ставку лише на вивільнення, емансипацію, відродження суб'єкта, не бачать того, що вони перебувають у межах системи, імперативом якої є перевиробництво і регенерація сенсу і слова [2].

Натомість В. Бондаренко вважає, що професіоналізм майбутнього учителя технологій можна підвищити завдяки технології «формування в студентів технологічних факультетів педагогічних ВНЗ іміджу, яка представлена як спільна діяльність викладачів і студентів технологічного факультету ВНЗ» [3, с. 370].

У другій половині ХХ ст. західні вчені не раз робили спроби синтезувати і обґрунтовувати певний набір критеріїв, що регламентують професійну діяльність і професію як таку. Однією з найбільш вдалих спроб стосовно цього за визнанням науковців, є обґрунтована директором педагогічної школи Брістольського університету (Велика Британія) Е. Хойлі «ідеальна модель професії учителя початкової школи». Вона включає наступні критерії:

- поняття «професія» пов'язується з видами діяльності, які репрезентують провідну соціальну функцію;
- виконання цієї функції вимагає високого ступеня майстерності;
- майстерність виявляється як у стандартизованих, так і в нових нетипових ситуаціях діяльності;
- крім знань, які отримані через досвід (так званих і рецептурних знань), необхідні певні систематичні знання, їх здобуття вимагає тривалого періоду навчання в системі вищої освіти;
- під час навчання і професійної підготовки здійснюється інтеграція (соціалізація) у професійні цінності;
- професійні цінності мають тенденцію до центрування на інтересах замовників або клієнтів (clients), а також на визнанні вищості цих інтересів; до певної міри вони відбиваються в етичному коді професії;
- вихід на практичні рішення у різних нестандартних ситуаціях на основі застосування умінь, що базуються на знаннях, вимагає свободи для власних суджень і дій;
- у зв'язку зі спеціалізацією професійної практики організовані професії повинні мати сильний вплив на формування громадської думки та політики, високий рівень контролю щодо професійної відповідальності, високий ступінь автономії членів професії стосовно держави;
- тривалий термін професійної підготовки й освіти, відповідальність, центрування на інтересах замовників обов'язково винагороджується престижем професії та відповідним рівнем заробітної платні [5].

Хоча це дослідження стосувалося учителів початкової школи, основні його ідеї можуть бути використані для опису «ідеальної моделі професії учителя технологій». Заслугує на увагу поширення в сучасній українській педагогіці концепцій професіоналізму, які були популярні у 70-х роках ХХ ст. у США та Великій Британії. Мова йде передусім про концепції вузького (restricted) та широкого (extended) професіоналізму. Головна відмінність між якими полягає в різному баченні цілей педагогічної діяльності.

Вузкий професіоналізм пов'язується із розумінням школи як закритої системи, що обмежує в часі і просторі поле педагогічної діяльності та детермінує автономію вчителя. Широкий професіоналізм педагога передбачає загальний соціальний контекст освіти, високий рівень залученості у позанавчальну діяльність, професійне співробітництво і високу відповідальність за педагогічно доцільні дії перед різними групами населення, педагогічною громадськістю, учасниками навчально-виховного процесу.

Зрозумілою є позиція М. Фуллана, який вважає: «Співпраця – одне із найнезрозуміліших понять у справі змін. Це не є ані автоматично добра річ, ані згода; вона не передбачає того, що основні незгодженості буде вирішено, і що особистість повинна погоджуватись із натовпом» [4, с. 144–145]. Тому на нашу думку доцільно при описі широкого професіоналізму учителя технологій чітко розмежувати співпрацю і творчу колективну діяльність. Посилення індивідуальних особливостей майбутніх учителів технологій виявляються насамперед у

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

навчальній діяльності і впливає на неї (рівень пізнавальної, практичної самостійності, активності, працездатності).

Головною інтеграційною властивістю педагогічного процесу як динамічної системи є його придатність для забезпечення соціально обумовлених функцій. Суспільство зацікавлено в тому, щоб їх виконання відповідало високому рівню якості. Це можливо за умови функціонування педагогічного процесу як цілісного явища: цілісна особистість як професіонал може бути сформовано тільки в цілісному педагогічному процесі.

Ми припускаємо: 1) ті, хто готує учителів технологій, разом з іншими можливими носіями змін, повинні безпосередньо брати участь в інноваційних проектах; 2) факультети не повинні закликати учителів та школи до того, що самі не здатні застосовувати на практиці.

На наше переконання, факультети ВНЗ, які прагнуть випускати учителів технологій, котрі здатні креативно співпрацювати і самоорганізовуватись та давати собі раду із силами змін, мають:

- моделювати і розвивати навчання упродовж усього життя серед колективу і студентів;
- випускати учителів, які будуть носіями освітнього та соціального поліпшення;
- створити систему управління якістю;
- створювати можливості для персоналізації освіти;
- здійснювати власне постійне удосконалення через програмні інновації та оцінювання;
- формувати партнерство зі школами та іншими закладами;
- бути залученим до постійного пошуку.

Розглянемо пункт 1. Моделювати і розвивати навчання упродовж усього життя серед колективу і студентів здатна організація, яка сама розвивається і навчається. Показниками розвитку факультету є відкриття нових спеціальностей і спеціалізацій з урахуванням кон'юнктури, що складається на ринках праці та освітніх послуг.

Пункт 2. На початку ХХІ ст. перехід світової спільноти до інформаційної фази розвитку висвітлює проблему свободи і демократії у дуже оригінальному вигляді: самореалізація громадянського суспільства відбувається як процес глобальної трансформації у кількох суспільних сферах: соціальній, економічній, правовій і культурній. М. Богачевська-Хомяк стверджує, що «найбільша небезпека для гуманістики – коли її цінності стають не більш, ніж пустослів'ям, лицемірством, фоновим гомоном у щоденній діяльності, яка немає нічого спільного з тим, що відноситься до традиційної гуманістики» [1, с. 9]. Носіями освітнього і соціального поліпшення можуть стати учителі, котрі чітко усвідомлюють демократичні цінності і моральну мету освіти та здобули досвід самоврядування.

Пункт 3. Мало би бути очевидним, що факультети повинні підтримувати зразкове викладання у своєму колективі. Вони мають видатних (і слабких) викладачів, але, наважимося висловити тезу, що майже ніхто з них не має ефективного інституційного механізму, який би працював на поліпшення їхнього власного викладання. Відсутність механізму впливу на регулювання якості актуалізує тактики «залатування дірок» чи бездіяльного і спокійного очікування поки все станеться само собою. Можливо, було би нормальним отримувати фідбек. Але чи готовий кожен викладач після кожного семестру проводити анонімні анкетування, опрацьовувати інформацію, корегувати і виправляти курс?

Пункт 6. Багато факультетів співпрацюють із школами. Але хвилює, наскільки викладачі ВНЗ розуміються на реальному стані нинішньої школи і як реагують на виклики сучасного світу у сфері освіти. Якщо професор не тільки викладає теорію студентам, а й реально консулює навчальні заклади, то це є співпраця. А якщо він розповідає майбутнім учителям технологій про інновації, а сам не має досвіду їх провайдингу, то це – симулякр. Пункти 4 і 5 взаємопов'язані. Існує філософська думка про те, що завжди є шлях, і тобі на нього навіть можуть вказати, але цей шлях ти маєш пройти сам.

Пункт 7. На нашу думку, він визначає стратегію постійного пошуку і вдосконалення.

В умовах формування загальноєвропейського освітнього простору очевидним є запит на широкий професіоналізм вчителя, здатного працювати в різних освітніх системах.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, цілком очевидно, що основним механізмом удосконалення системи підготовки майбутніх фахівців є активізація навчальної діяльності суб'єкта професійної підготовки, формування у нього прагнення до самостійного

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

вибору мети, вміння брати відповідальність за особистий вибір та його наслідки, проектування персональної траєкторії навчальної діяльності, ефективність її реалізації з врахуванням особистісних потенційних можливостей та об'єктивної оцінки власних досягнень, корекція і регулювання своєї пізнавальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська-Хомяк М. Глобальні питання; регіональні цінності? / М. Богачевська-Хомяк // Вісник № 9. Випуск присвячений 10-річчю Програми ім. Фулбрайта в Україні. – 2003. – С. 8–10.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр – Харків: Основи, 2004. – 230 с.
3. Бондаренко В. І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / В. І. Бондаренко. – К., 2016. – 489 с.
4. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ; пер. з англ. Галина і Роман Шиян / М. Фуллан. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
5. Handbook of primary education in Europe / A. Blyth and M. Galton (eds.) – London, 1989. – P. 421.

REFERENCES

1. Bohachevs'ka-Khomyak Marta. Hlobal'ni pytannya; rehional'ni tsinnosti? [Global Issues; Regional values?], Visnyk, Vol. 9. Vypusk prysvyachenyu 10-richchyu Prohramy im. Fulbrayta v Ukrayini, 2003, pp. 8–10.
2. Bodriyar Zh. Symulyakry i symulyatsiya [Simulacra and Simulation], Kharkiv, Osnovy, 2004. 230 p.
3. Bondarenko V.I. Teoretychni i metodychni zasady formuvannya imidzhu maybutn'oho vchytelya tekhnolohiy u systemi vykhovnoyi roboty pedahohichnoho universytetu [Theoretical and methodological principles of image formation of the future teacher of technology in the system of educational work Pedagogical University], dys. d-ra ped. nauk, 13.00.07, Kyiv, 2016. 489 p.
4. Fullan M. Syly zmin. Vymiryuvannya hlybyny osvitykh reform [The forces of change. Measuring the depth educational reform], L'viv, Litopys, 2000. 269 p.
5. Handbook of primary education in Europe, A. Blyth and M. Galton (eds.), London, 1989. 421 p.

УДК 378.147.091.33-027«195»

В. Б. СОПІГА

ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ ЯК КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1950-Х РОКІВ

Проаналізовано ретроспективні аспекти проведення технологічних та педагогічних студентських практик. Окреслено особливості проходження технологічної і педагогічної практики студентами педагогічних інститутів України в 1950-ті роки. Висвітлено зміст технологічної практики на заводах, де студенти здійснювали ремонт техніки чи виготовляли матеріальні блага. Наведено окремі організаційно-методичні компоненти технологічної та педагогічної практик майбутніми учителями технологій (трудового навчання, техніки, основ виробництва, машинознавства, фізики) на прикладі педагогічних інститутів: Києва, Харкова, Одеси, Вінниці та Кременця. Запропоновано, у контексті вдосконалення технологічної та педагогічної практики сьогодні, брати до уваги окремі організаційно-методичні аспекти з досвіду досліджуваного періоду.

Ключові слова: педагогічна практика, технологічна практика, виробнича практика, учитель технологій, педагогічний інститут.